

Gdańsk, 10.08.2021

Prof. dr hab. Piotr Dominiak prof. zw. PG

Politechnika Gdańska

Wydział Zarządzania i Ekonomii

Katedra Nauk Ekonomicznych

Recenzja

dorobku dr Barbary Fury

w związku z ubieganiem się przez Nią

o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego

w dziedzinie NAUK SPOŁECZNYCH w dyscyplinie EKONOMIA i FINANSE

Recenzja została sporządzona na podstawie pisma przewodniczącej Rady Naukowej Instytutu Ekonomii i Finansów UMCS w Lublinie dr hab. Jolanty Szotno-Koguc prof. UMCS z 8.06.2021 r. informującego o powierzeniu mi funkcji recenzenta w przewodzie habilitacyjnym dr Barbary Fury (oraz kopię uchwały Rady Naukowej IEiF UMCS w tej sprawie z 20.05.2021 r.). Wraz z pismem otrzymałem obszerną dokumentację wniosku w formie elektronicznej (na pendrivie) i papierowej. Obejmowała ona:

1. Wniosek Kandydatki o przeprowadzenie postępowania.
2. Dane Wnioskodawczynie.
3. Kopię Jej dyplomu doktorskiego.
4. Autoreferat.
5. Wykaz osiągnięć naukowych.
6. Oświadczenia współautorów publikacji.
7. Kopię (pdf) publikacji stanowiących wg Kandydatki znaczny wkład w rozwój dyscypliny ekonomia i finanse.
8. Potwierdzenia Jej współpracy z różnorodnymi instytucjami polskimi i zagranicznymi.
9. Egzemplarz monografii „Wpływ inicjatyw środowiskowych na konkurencyjność przedsiębiorstw produkcyjnych w Polsce”.

Uwagi wstępne

Barbara Fura ukończyła studia na kierunku matematyka na Uniwersytecie Rzeszowskim uzyskując podwójne magisterium: w 2002 r. w zakresie nauczania matematyki i w 2005 r. w zakresie zastosowań matematyki w finansach i w bankowości. Następnie była słuchaczką (2006-2010) studiów doktoranckich w dyscyplinie ekonomia na Wydziale Ekonomicznym UMCS w Lublinie. W 2010 r. uzyskała na ww. wydziale stopień naukowy doktora w dziedzinie nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia na podstawie rozprawy: „Ekonomiczne aspekty ochrony środowiska w przedsiębiorstwach województwa podkarpackiego”. Promotorem rozprawy była prof. Elżbieta Skrzypek (UMCS), a recenzentami profesorowie Kazimierz Górka i Piotr Karpuś.

Ponadto dr Barbara Fura ukończyła dwa studia podyplomowe, a także wiele kursów i szkoleń związanych tematycznie z Jej pracą na uczelni.

Od 2002 roku Barbara Fura jest zatrudniona na Uniwersytecie Rzeszowskim, najpierw na stanowisku asystentki a od 2010 roku na stanowisku adiunkta. Obecnie pracuje w Kolegium Nauk Społecznych, w Instytucie Ekonomii i Finansów, w Katedrze Metod Ilościowych i Informatyki Gospodarczej jako adiunkt badawczo-dydaktyczny.

W tabeli dotyczącej osiągnięć naukowo-badawczych Habilitantki (Autoreferat s.35) wykazano 70 publikacji, z czego 56 po doktoracie. Łączna liczba tzw. punktów ministerialnych uzyskanych za te 56 publikacji wynosi 763,5, co daje przeciętnie ponad 13,6 pkt za jedną publikację. 12 artykułów ukazało się w języku angielskim, w tym 5 w czasopismach z IF (325 pkt). Jedna publikacja, najwyżej punktowana, ukazała się w *Energies*, dość kontrowersyjnym (jeśli chodzi o politykę akceptacji tekstów) czasopiśmie wydawanym przez MDPI.

Sumaryczny IF publikacji dr Barbary Fury wyniósł 11,899 (z uwzględnieniem współautorstwa – 4,858). Indeks Hirscha wyniósł odpowiednio wg WoS, Scopus, BazEkon – 4, wg Google Scholar – 7. Cytowania: WoS – 50, Scopus – 47, BazEkon 45, Google Scholar 191.

Dorobek Kandydatki wg kryteriów bibliometrycznych oceniam pozytywnie i uważam, że spełnia on wymogi stawiane osobom ubiegającym się o stopień naukowy doktora habilitowanego.

Ocena głównego osiągnięcia naukowego

W Autoreferacie dr Barbara Fura wskazała jako swoje największe osiągnięcie naukowe będące przedmiotem postępowania habilitacyjnego monografię „Wpływ inicjatyw środowiskowych na konkurencyjność przedsiębiorstw produkcyjnych w Polsce” wydaną przez Uniwersytet Rzeszowski w cyklu „Prace Naukowe Wydziału Ekonomii Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria: Monografie i Opracowania” nr 26 w 2020 roku.

Na wstępie chciałbym podkreślić, że problematyka podjęta w tej monografii jest bardzo aktualna, związana jest z wielkimi wyzwaniami przed którymi stoją współczesne gospodarki.

Autorka podejmuje próbę uzasadnienia działań prośrodowiskowych przedsiębiorstw na gruncie ekonomii głównego nurtu. Szuka argumentów ekonomicznych na rzecz podejmowania przedsięwzięć przyjaznych dla środowiska naturalnego, a jednocześnie wzmacniających konkurencyjność firm. Traktuje te przedsięwzięcia jako pomocne w rywalizacji na konkurencyjnym rynku. Nie neguję sensowności takiego podejścia. Choć jestem przekonany, że ekonomiczna perspektywa działań prośrodowiskowych musi się zmienić, zarówno w teoriach ekonomii (coraz bardziej bezradnych w wyjaśnianiu współczesnego świata), w politykach gospodarczych (zupełnie bezskutecznych wobec długofalowych wyzwań ekologicznych, gospodarczych i społecznych), w edukacji ekonomicznej. Szkoda, że Autorka nie wspomniała o tych wątkach, nie zauważyła dorobku ruchu *Rethinking Economics*, koncepcji postwzrostu (degrowth), czy głośnej książki Kate Raworth *Doughnut Economics 2017* (wyd. polskie Ekonomia obwarzanka 2021). To z pewnością wzbogaciłoby bardzo rozważania Habilitantki i zapewne zmieniłoby perspektywę Jej patrzenia na relacje gospodarka-środowisko. Pewnie niektóre Jej cele, hipotezy i wnioski uległyby modyfikacji. Przyjęte przez Nią ramy teoretyczne (wyznaczone przez teorie konkurencji i konkurencyjności) stanowią istotne ograniczenie. W efekcie otrzymaliśmy monografię ciekawą, dobrze napisaną, opartą na wielu źródłach i na wynikach interesujących badań własnych, ale standardową, nie łamiącą dotychczasowych barier i ograniczeń w rozważaniach o współzależnościach pomiędzy działalnością gospodarczą człowieka a środowiskiem, w którym żyjemy. W przyjętych ramach teoretycznych Autorka koncentruje się na mikroekonomicznych motywach podejmowania przez przedsiębiorstwa działań prośrodowiskowych. Wynikają one przede wszystkim z presji otoczenia (s.82), a nie z przekonań przedsiębiorców. To dlatego najczęściej postrzegają oni te

działania jako kosztochłonne, a nie zyskodajne. Dominacja perspektywy krótkookresowej nad myśleniem długofalowym wyjaśnia, w dużej mierze, dlaczego firmy w gorszej sytuacji finansowej rzadziej podejmują decyzje przyjazne środowisku naturalnemu. Lista korzyści z prowadzenia działalności zgodnej z wymaganiami środowiska naturalnego przytoczona przez Habilitantkę (s.83) jest długa, ale pochodzi z wielu źródeł i wątpliwe jest, by jakkolwiek przedsiębiorca dostrzegł wszystkie owe korzyści. Bardziej prawdopodobne jest, że widzi, iż jedne korzyści mogą wykluczać inne. Ostatnie zdanie rozdziału 2: „Zachodzące zmiany wpłynęły na stopniowe ukształtowanie się w przedsiębiorstwach nowego spojrzenia na problematykę środowiskową, która zaczęła być postrzegana nie jako dodatkowy koszt, lecz jako szansa na odniesienie sukcesu, wyróżnienie się na coraz bardziej konkurencyjnym rynku”, jest w moim przekonaniu, niestety, raczej życzeniowe niż oparte na twardych faktach.

Uwagi powyższe nie mają na celu dyskredytowania recenzowanej monografii, chcę natomiast zachęcić Autorkę do bardziej odważnych analiz wychodzących poza utarte ścieżki i podejścia.

Przy tych wszystkich ograniczeniach, przyjętych przez Autorkę świadomie bądź nie, napisaną przez Nią monografię oceniam pozytywnie. Doceniam Jej próbę znalezienia argumentów (a może tylko usprawiedliwień) ekonomicznych na rzecz inicjatyw środowiskowych polskich przedsiębiorstw. Dostrzegła Ona konieczność szerszego spojrzenia na konkurencyjność podmiotów gospodarczych, uwzględniania dłuższego horyzontu czasowego podejmowanych przez nie decyzji i działań zmierzających do poprawy ich konkurencyjności. To duży plus.

Cel główny badań Habilitantki został określony ogólnie jako: „określenie wpływu inicjatyw środowiskowych na czynniki konkurencyjności przedsiębiorstw, z uwzględnieniem cech przedsiębiorstw oraz poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego makroregionów Polski, jako miejsca lokalizacji przedsiębiorstw”. Towarzyszy mu długa (15 pozycji) lista celów szczegółowych. Pomijając wątpliwy, moim zdaniem, podział na cele poznawcze i merytoryczne, stanowią one wraz z celem głównym w miarę spójną całość.

Mam zastrzeżenia, co do sformułowania pierwszej z czterech hipotez badawczych. Jest ona oczywista i jej weryfikacja nie wymagała prowadzenia badań. Pozostałe hipotezy nie budzą moich wątpliwości.

Czy monografia wypełnia istotną lukę badawczą? Czy przeprowadzone przez Habilitantkę badania pozbawione są wszystkich słabości, o których pisze Ona (w odniesieniu do innych badań) w Autoreferacie (s.8)? Z pewnością nie. Jest jednak ciekawą i oryginalną propozycją połączenia teorii przedsiębiorstwa opartej na relacjach między przedsiębiorstwem a środowiskiem naturalnym (NRBV) oraz teorii granic wydajności (TPF). Jestem nieco sceptyczny wobec zasadności traktowania inicjatyw środowiskowych jako zasobów VRIN (valuable, rare, inimitable, non-substitutable), ale akceptuję takie podejście do nich Autorki. Prace naukowe powinny pobudzać do dyskusji, wymiany poglądów itp. i do takich zalicza się opiniowana monografia.

Podoba mi się pierwszy rozdział książki. Mimo, że nie uważam by udało się Autorce usystematyzować „pojęcie inicjatyw konkurencyjności przedsiębiorstw” (Autoreferat s.21). To raczej niewykonalne zadanie biorąc pod uwagę ogrom publikacji i różnorodność definicji pojęcia „konkurencyjność”, traktowanego bardzo operacyjnie, utylitarnie przez autorów różnych badań. Rozdział ten jest jednak dowodem dużej erudycji Habilitantki i Jej umiejętności analizy obszernych źródeł literaturowych.

Rozdział drugi jest standardowym, w zakresie rozumienia problematyki zrównoważonego rozwoju. Tu właśnie zabrakło mi rozważań wykraczających poza ten standard. „Kluczowy deficyt myśli środowiskowej w obrębie paradygmatu zrównoważonego rozwoju wiązał się z tym, że pod wpływem dominujących trendów ekonomicznych dynamikę rozwoju technologicznego i społecznego pozostawiono tu logice rynkowej. Im bardziej ekopolityka społeczeństw podlegała obiektywizacji ekonomiczno-eksperckiej, tym bardziej ograniczało to wyobraźnię społeczną. Społeczeństwa stały się wręcz niezdolne do tego, by myśleć o własnej przyszłości inaczej niż w terminach kolejnych zyskowych innowacji technologicznych, indywidualnych wyborów konsumenckich czy handlu emisjami” – pisze Ewa Bińczyk (*Epoka człowieka. Retoryka i marazm antropocenu. PWN 2018 s.174*). Jestem przekonany, że w kolejnych pracach Habilitantka weźmie pod uwagę inny, szerszy, ponad ekonomiczny sposób podejścia do rozwoju, m.in. wspomnianą wcześniej koncepcję postwzrostu.

Rozdziały 3-6 dotyczą badań własnych Autorki, przeprowadzonych w ramach grantu badawczego pozyskanego z NCN („Sonata”). Są one dowodem dużej samodzielności i

dojrzałości badawczej Habilitantki. Podkreślam staranność i rzetelność opisu metodycznych podstaw tych badań (roz.3).

W rozdziałach 4-6 przedstawione są wyniki przeprowadzonych przez Habilitantkę badań. Wykorzystała w nich wiele różnorodnych metod. Nie będąc specjalistą od metod ilościowych, doceniam fakt, że Autorka podeszła do swoich analiz bardzo wszechstronnie. To walor godny podkreślenia. Nie wszystkie wyniki badań są zaskakujące/niespodziewane. Np. oczywista wydaje mi się korelacja pomiędzy wielkością przedsiębiorstwa a podejmowaniem decyzji o inwestowaniu w inicjatywy środowiskowe (właściwie badane były deklaracje odnośnie tych decyzji). Podobnie jest ze związkiem pomiędzy podejmowaniem tych decyzji a sytuacją finansową przedsiębiorstwa.

Za najbardziej interesujące uważam wyniki i wnioski związane z wpływem lokalizacji firm na ich inicjatywy środowiskowe. Z badań wynika, że przedsiębiorstwa z makroregionów słabiej rozwiniętych częściej deklarowały wyższy poziom inwestycji prośrodowiskowych. Autorka próbuje to wyjaśniać (s.211) w taki sposób: „...przedsiębiorstwa z makroregionów lepiej rozwiniętych mają dłuższą tradycję w realizacji inicjatyw środowiskowych, ich obecna koncentracja na tych działaniach może być niższa. Podmioty te są bardziej zaawansowane we wdrażaniu i realizowaniu działań na rzecz ochrony środowiska. Osiągnęły w tym zakresie wyższy poziom, dlatego mogą inwestować w ochronę środowiska w mniejszym stopniu niż przedsiębiorstwa z regionów słabiej rozwiniętych”. I dalej (s.212): „Inicjatywy środowiskowe w makroregionach rozwiniętych pełnią rolę warunku koniecznego, choć nie wystarczającego do tego, aby przedsiębiorstwo mogło z sukcesem funkcjonować na rynku. Inaczej jest w makroregionach słabo rozwiniętych, gdzie inicjatywy środowiskowe wciąż mogą pełnić rolę zasobów VRIN, w konsekwencji prowadząc do poprawy konkurencyjności tam zlokalizowanych przedsiębiorstw. Co więcej, w makroregionach słabiej rozwiniętych działania chroniące środowisko naturalne wciąż mogą mieć charakter działalności innowacyjnej”. Nie odrzucam takiego wyjaśnienia, jest logiczne, jest prawdopodobne. Wyniki badań nie dają jednak podstaw do takich stwierdzeń. To hipoteza wymagająca sprawdzenia. Problem tkwi m.in. w tym, że lokalizacja została sprowadzona w badaniach do makroregionów (rozumiem powody). Wiemy, że składają się one z bardzo zróżnicowanych pod względem poziomu rozwoju regionów (województw). Przykładem makroregion północny, w skład którego wchodzi województwo pomorskie i województwo warmińsko-mazurskie.

Moje uwagi i zastrzeżenia są dowodem na inspirujący charakter monografii. Jest o czym dyskutować. Poruszono w niej wiele wątków, Autorka przeprowadziła szerokie badania, które dały odpowiedź (nie zawsze pełną) na postawione pytania badawcze, ale też stawiają pytania nowe. Dlatego moja jej (monografii) ocena jest jednoznacznie pozytywna. To dobra merytorycznie, dobrze napisana, skłaniająca do myślenia praca naukowa.

Pozostały dorobek publikacyjny

Pozostały dorobek publikacyjny Kandydatka podzieliła na trzy nurty badawcze:

1. Zróżnicowanie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego w ujęciu regionalnym,
2. Budowanie konkurencyjności przedsiębiorstw w oparciu o działania na rzecz ochrony środowiska naturalnego – 8 publikacji po doktoracie i 7 przed.
3. Determinanty jakości życia w zrównoważonym rozwoju społeczno-gospodarczym – 6 publikacji po doktoracie i 3 przed.

W ramach pierwszego nurtu największe znaczenie mają publikacje „Statistical evaluation of the Level of Development of Circular Economy in European Union Member Countries” (*Energies* 2020, IF=2,702), “Employment for Sustainable Development: Sectoral Efficiencies in EU Countries” (*Social Indicators Research* 2019, IF=1,874), “Ranking and Classification of EU Countries Regarding Their Level of Implementation of the Europe 2000 Strategy” (*Journal of Cleaner Production* 2017, IF=5,651). Wszystkie te artykuły są współautorskie, ale rola dr Barbary Fury jest w nich wiodąca.

W nurcie drugim wyróżnić należy artykuł w *Quality & Quantity* (2017, IF=1,072) napisany wspólnie z prof. Q.Wang .

W nurcie trzecim wyróżniam artykuł (*Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu* 2017) poświęcony zastosowaniu metody DEA do oceny efektywności badań na rzecz ochrony powietrza i klimatu.

Generalnie stwierdzam, że problematyka podejmowana w ramach tych trzech nurtów jest spójna. Ich wspólnym mianownikiem są relacje gospodarki ze środowiskiem naturalnym na poziomie makro, mezo i mikro. Jakość publikacji i zasięg ich oddziaływania są zróżnicowane,

ale Habilitantka wykazała się dobrą znajomością metod ilościowych i umiejętnym ich wykorzystaniem w badaniach ekonomicznych.

Całość dorobku publikacyjnego dr Barbary Fury oceniam pozytywnie i uważam go za wystarczający do uzyskania stopnia naukowego doktora habilitowanego.

Kierowanie projektami badawczymi

Dr Barbara Fura kierowała jednym projektem badawczym finansowanym przez NCN (konkurs Sonata) oraz jednym projektem finansowanym przez MNiSzW. Oba były związane z jej zainteresowaniami badawczymi. Ponadto była wykonawcą w 5 projektach finansowanych w ramach działalności statutowej.

Tę część Jej działalności oceniam pozytywnie.

Wygłoszone referaty na konferencjach naukowych

Po uzyskaniu stopnia naukowego doktora Kandydatka uczestniczyła w 24 konferencjach, wygłaszając referaty (na 22) lub prezentując postery (na 2). Osiem wystąpień było w języku angielskim. Część z tych konferencji odbywała się na uczelniach zagranicznych we Włoszech (Politecnica di Milano), w Czechach (Mendel University, University of Hradec Kralove), w Wielkiej Brytanii (University of Sussex) i w Rosji (Rostov State University of Economics).

Aktywność na tym polu oceniam pozytywnie.

Staż zagraniczne

Dr Barbara Fura odbyła krótki staż w University of North Carolina (USA), którego efektem była wspólna z prof. Q.Wang publikacja w czasopiśmie „Quality and Quantity” (IF=1.072) i późniejsze samodzielne publikacje w „Journal of Cleaner Production”, „Social Indicators Research”.

W ramach programu ERASMUS+ była na krótkich stażach dydaktycznych na Universidad Politecnica de Valencia, w Düzce University (Turcja), w Osla University College.

Recenzje publikacji w czasopismach międzynarodowych i krajowych

Kandydatka pełniła funkcje recenzenta dla czasopism wydawanych przez Elsevier, Springer, Taylor&Francis oraz MDPI, posiadających IF. Łącznie wykonała 43 recenzje, w tym 24 dla wydawców zagranicznych.

Efektem Jej działań było także zaproszenie zagranicznych recenzentów do współpracy z czasopismem wydawanym przez IEiF URz.

Dr Barbara Fura jest członkiem Rady Programowej czasopisma „Transborder Economics” wydawanego przez IEiF URz oraz członkiem Rady Recenzentów „Administrative Sciences” (wydawca MDPI).

Działalność Habilitantki w tym zakresie oceniam pozytywnie.

Działalność dydaktyczna

Dr Barbara Fura prowadziła zajęcia dydaktyczne z wielu przedmiotów związanych z zastosowaniami matematyki w ekonomii i w finansach na poziomie studiów I i II stopnia. Przedmiot *Mathematical economics* prowadziła dla studentów Erasmusa w języku angielskim, a także zajęcia fakultatywne dla studentów URz z *Mathematical Economics* i z *Fundamentals of Economic Processes*.

Prowadziła także seminaria dyplomowe na studiach licencjackich i magisterskich. Była promotorem 20 prac licencjackich i 12 magisterskich (w tym 1 nagrodzonej na ogólnopolskim konkursie Stowarzyszenia Finansów i Rachunkowości na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju).

Obecnie jest koordynatorem przedmiotów matematyka finansowa i matematyka na kierunku „finanse i rachunkowość”.

Jej zajęcia były wysoko oceniane przez studentów (średnia 4,57 za lata 2016-2020) i przez przełożonych na podstawie hospitacji.

Ważnym elementem dorobku dydaktycznego dr Barbary Fury są publikacje dydaktyczne (w języku angielskim) dotyczące nowych metod nauczania w ekonomii i w matematyce.

Habilitantka aktywnie wspiera naukowy ruch studencki (powołała „Sekcję Ekonomicznych Zastosowań Matematyki” w ramach Koła Naukowego „Liderzy Biznesu”). Opiekuje się zespołami studenckimi przygotowującymi publikacje i wystąpienia konferencyjne.

Działalność dr Barbary Fury na polu dydaktycznym oceniam bardzo wysoko.

Opieka nad doktorantami

Dr Barbara Fura pełni (od 2017 r.) funkcję promotora pomocniczego w przewodzie doktorskim mgr Kamila Augustyna przygotowującego rozprawę „Relacje między kreatywnością pracowników a efektywnością ekonomiczną przedsiębiorstw”. W dokumentacji bark jest informacji o stopniu zaawansowania pracy i jej promotorze.

Działalność organizacyjna

Habilitantka była członkiem komitetów organizacyjnych kilku konferencji międzynarodowych, organizowała wizyty zagraniczne studentów i pracowników URz.

Była członkiem Rady Ekspertów (2012) na Wydziale Ekonomii URz mającej dostosować programy nauczania do potrzeb rynku pracy.

W latach 2010-2013 pełniła funkcje opiekunki studentów kierunku ekonomia, a w kadencji 2012-2016 była członkiem Komisji ds. Badań Naukowych i Współpracy z Zagranicą na Wydziale Ekonomii URz. Od 2016 roku była członkiem Wydziałowej Komisji ds. Badań Naukowych, Rozwoju Kadry i Współpracy z Zagranicą (od 2019 roku jest to komisja w Instytucie Ekonomii i Finansów).

Tę część działalności dr Barbary Fury także oceniam pozytywnie.

Współpraca z otoczeniem, popularyzacja nauki

Kandydatka współpracowała z wieloma instytucjami i jednostkami z otoczenia biznesu w Rzeszowie, Warszawie, Wrocławiu, Kielcach.

Od 2020 roku jest ekspertem w programie „Climate Leadership powered by UN Environment”.

Nagrody i wyróżnienia

Habilitantka otrzymała w 2018 roku Brązowy Krzyż Zasługi, nagrodę III stopnia za wyróżniającą się działalność naukową (2010) oraz 3 listy gratulacyjne dziekana za działalność badawczą (2013, 2016, 2017).

Wniosek końcowy

Biorąc pod uwagę ocenę przedstawionej jako największe osiągnięcie naukowe Habilitantki monografii „Wpływ inicjatyw środowiskowych na konkurencyjność przedsiębiorstw produkcyjnych w Polsce”, Jej cały dorobek naukowy, dydaktyczny, organizacyjny i pozostałą działalność, **stwierdzam jednoznacznie, że dr Barbara Fura spełnia wszystkie ustawowe wymagania związane z ubieganiem się o stopień naukowy doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie ekonomia i finanse.**


Piotr Dominiak